МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д. УШИНСЬКОГО»

СОСНІНА Тетяна Василівна

УДК 81’255.4’4:821.111-313.2](043.3)

МЕТАМОВНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНОГО РОМАНУ-АНТИУТОПІЇ ТА ВІДТВОРЕННЯ ЇХ У ПЕРЕКЛАДІ

10.02.16 – перекладознавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Одеса – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі теорії та практики перекладу з німецької мови Чорноморського національного університету імені Петра Могили, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Науменко Анатолій Максимович,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили,
завідувач кафедри теорії та практики
перекладу з німецької мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Валігура Ольга Романівна,
Київський національний
лінгвістичний університет,
завідувач кафедри східної філології;

кандидат філологічних наук
Величенко Олена Вадимівна,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»,
викладач кафедри перекладу і
теоретичної та прикладної лінгвістики.

Захист відбудеться «4» жовтня 2019 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.05 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65045, м. Одеса, вул. Єврейська, 25.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці К 41.053.05 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «4» вересня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради Т. А. Дружина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження зумовлюється необхідністю визначити та систематизувати сучасні визначальні риси метамови, зокрема в романах-антиутопіях, щоб адекватно відтворити її у перекладі. Нагальною видається проблема перекладацького пошуку засобів адекватного відтворення оказіональних утворень, які складають метамову в текстах романів-антиутопій, у перекладах.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах наукової теми кафедри теорії та практики перекладу Інституту філології Чорноморського національного університету імені Петра Могили «Мовна картина світу та її відображення у перекладі» (номер державної реєстрації 0104U009413). Автором досліджувалися метамовні особливості англомовного роману-антиутопії та способи їх відтворення у перекладі. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 3 від 15.11.2004 р.) та уточнена і перезатверджена на засіданні вченої ради Чорноморського національного університету імені Петра Могили (протокол № 2 від 11.10.2018 р.).

Мета дослідження полягає у розробці комплексного міждисциплінарного підходу до відтворення епічної метамови через систему оказіональних утворень у перекладі, а також у докладному описі та систематизації стратегій і тактик відтворення метамови романів-антиутопій у перекладі в англо-українському, англо-російському та англо-німецькому напрямках.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань:**

- розмежувати поняття «метамова» та «оказіоналізм» у межах перекладознавчого аналізу;
- розробити комплексний міждисциплінарний підхід до відтворення метамови в перекладі й описати метамову англомовних романів-антиутопій як єдину цілісну систему оказіональних утворень, як процес інтерпретації тексту;
- порівняти систему оказіональних утворень оригіналу і перекладу з огляду на збереження стилістичного балансу;
- визначити поняття мовного спектру, який сприяє оптимізації вибору стратегій та тактик відтворення метамови в перекладі;
- дослідити перекладацькі труднощі відтворення оказіоналізмів як прояву метамови в романах-антиутопіях;
- визначити, систематизувати та порівняти стратегії й тактики перекладу, які застосовуються в англо-українському, англо-російському та англо-німецькому перекладах для адекватного відтворення метамови романів-антиутопій.

Об'єктом дослідження є метамова англійських романів-антиутопій як цілісна система, що репрезентує жанр антиутопії.

Предметом дослідження дисертаційної роботи є метамовні стратегії і тактики оказіоналізмів та їх відтворення в англо-українському, англо-російському та англо-німецькому перекладах.

Матеріалом дослідження слугували художні твори романів-антиутопій "Brave New World" («Прекрасний новий світ») О. Гакслі, "1984" Дж. Орвелла, "Clockwork orange" («Механічний апельсин») Е. Берджесса в оригіналі та перекладах українською, російською і німецькою мовами. Найдетальніше у цих текстах аналізуються оказіональні утворення, що створюють метамову романів-антиутопій. Це обумовлено тим, що вони характеризуються підкресленою імпліцитністю, тому потребують ширшого діапазону перекладацьких тактик. Методом суцільної вибірки було проаналізовано 578 прикладів з 375 сторінок англомовного, 419 сторінок україномовного, 428 сторінок російськомовного і 388 сторінок німецькомовного текстів.

Методологія і методи дослідження. Для аналізу способів відтворення у перекладі метамовних особливостей романів-антиутопій широко використовувались результати досліджень вітчизняних і зарубіжних дослідників у сферах літературознавства, мовознавства, перекладознавства, які розкривають різні аспекти досліджуваного явища.

Робота ґрунтується на фундаментальних гуманітарних принципах антропоцентризму, поліпарадигмальності та міждисциплінарності, які слугують основою для проведення всебічного аналізу жанрової та стилістичної специфіки антиутопії в перекладознавчо-культурологічному вимірі.

Міждисциплінарність, яка є наскрізною рисою сучасного перекладознавства, дозволяє залучити до аналізу жанрової специфіки антиутопії методологічні апарати лінгвістичної, культурологічної та літературознавчої парадигм. Поліпарадигмальний характер дослідження досягається шляхом комплексного впровадження художньо-естетичного, системно-структурного та культурологічного підходів. При цьому, принцип антропоцентризму акцентує увагу передусім на особистостях автора та перекладача, визначає перекладацьку роль не лише як міжмовне, а й як міжкультурне посередництво, стверджує позицію перекладача як агента творчої дії в реалізації креативного потенціалу першотвору в перекладі. Основи когнітивного підходу до мовлення як вербального втілення концептів закладені в роботах відомих вітчизняних і зарубіжних філологів (Н. Арутюнової, А. Бабушкіна, Г. Бєрєстнєва, Н. Болдирєва, А. Вежбицкої, Р. Джекендорфа, М. Джонсона, О. Кубрякової, Дж. Лакоффа, Р. Лангакера, З. Попової, І. Стерніна, Ч. Філмора та ін.). У роботі також враховано функціональний підхід до вивчення просодики. Дослідження інтонації тісно пов'язане з чинниками мовної

ситуації та зі спілкуванням, соціальними й індивідуальними характеристиками комунікації, про що свідчать дослідження О. Абаімова, С. Алексенко, А. Багмут, Г. Бишук, Д. Боліджера, А. Волік, Ф. Гайберта, Р. Гюнтера, М. Дворжецької, П. Леона, О. Норда, Г. Рахимкулової, В. Редферна, Н. Рибіна та ін. Необхідність комплексного вивчення просодики зумовлена специфікою об'єкта даного аналізу.

Комплексність дослідження досягається шляхом застосування низки загальнонаукових, лінгвістично-літературознавчих та власне перекладознавчих **методів**. Передусім, дослідження ґрунтується на використанні *порівняльного аналізу*, який дозволив визначити жанрово-стилістичні та культурологічні особливості роману-антиутопії в автентичних і цільових текстах, встановити способи, прийоми, трансформації та стратегії їх відтворення в україномовних, російськомовних і німецькомовних перекладах. Застосування *дефінітивного методу* дозволило надати визначення фундаментальним поняттям дисертаційного дослідження, виходячи частково з власних спостережень, а частково з узагальнень існуючих дефініцій. Використання *лінгвостилістичного аналізу* уможливило виокремлення релевантної для перекладознавчого аналізу жанрової та мовно-стилістичної специфіки роману-антиутопії, яка проявляється в первинному та вторинному текстах у вигляді рекурентних мовних ознак. На основі *методу суцільної вибірки* було сформовано емпіричну базу дослідження, тоді як упровадження методів *асоціативного мапування* та *класифікації* забезпечило виокремлення та логічний розподіл корпусу жанрово-стилістичних домінант роману-антиутопії на категорії відповідно до позначуваних об'єктів і явищ. Застосування методу *кількісних підрахунків* дозволяє робити висновки щодо використання різноманітних тактик перекладу та порівнювати їх в англо-українському, англо-російському й англо-німецькому перекладах. *Комплексний контекстуальний аналіз* оригінальних текстів, а також метод *зіставного лінгвостилістичного та перекладознавчого аналізу* мовних одиниць і граматичних структур текстів оригіналу й перекладу сприяли визначенню ролі компонентів твору у формуванні цілісної структури тексту та оказіоналізмів, які утворюють метамову романів. *Описовий* метод дозволив виявити перекладацькі труднощі та способи їх подолання засобами цільової мови. За допомогою *компонентного аналізу* визначено ті семи лексичних одиниць, збереження яких важливе з погляду відтворення метамови романів. Зрештою, апелювання до *функціонально-комунікативного аналізу* актуалізувало виявлення та зіставлення прагматичного потенціалу досліджуваних одиниць у першотворі та його перекладах.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у тому, що вперше в європейському перекладознавстві пропонується

міждисциплінарний підхід до відтворення метамови в перекладі, а метамова розглядається як система оказіональних утворень, що уможливлює поєднання лінгвістичного та літературознавчого напрямків у перекладознавстві; крім іншого, метамова вивчається у широкому перекладознавчому контексті; також виявлено основні перекладацькі труднощі відтворення метамови романів-антиутопій; проаналізовано специфіку відтворення метамови романів-антиутопій та особливості відтворення оказіоналізмів як прояв метамови; систематизуються стратегії та тактики відтворення метамови в перекладі; вдосконалено поняття метамови в перекладознавстві; отримала подальший розвиток тема метамови. Об'єктивність і достовірність висновків дослідження забезпечено відповідною широтою матеріалу, що аналізується в дисертації, багатоаспектним вивченням теоретичного і фактичного матеріалу, достатньою науково-теоретичною базою, об'єктивністю полеміки з попередниками дисертаційної теми, а також аргументованістю викладу матеріалу дослідження.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у розширенні, удосконаленні й конкретизації понятійного апарату теорії художнього перекладу, зокрема через визначення метамови, оказіональних утворень як перекладознавчих категорій.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її результати можна екстраполювати на дослідження метамови будь-якого жанру або творчості письменника, що скорочує шлях до адекватного відтворення авторських новоутворень у перекладі. Виявлені способи відтворення метамови романів-антиутопій можуть стати основою для аналізу й перекладу будь-яких художніх текстів, що містять імплікацію. Матеріали дисертації можна використовувати для викладання курсів з теорії та практики перекладу (навчальні дисципліни «Актуальні проблеми перекладознавства», «Вступ до галузевого перекладу», «Основи професійної діяльності перекладача», «Основи художнього перекладу»), стилістики (навчальні дисципліни «Стилістика англійської мови», «Порівняльна стилістика»), а також на відповідних практичних заняттях та семінарах. Практична частина роботи може стати в нагоді перекладачам-початківцям, оскільки пропонує методику інтерпретації тексту на доперекладацькому етапі й збагачує інструментарій можливих перекладацьких стратегій та тактик. Матеріали дисертації можуть бути корисними й перекладачам художньої літератури, зокрема тим, хто перекладає романи-антиутопії та близькі їм за стилем і жанром художні твори.

Апробацію основних положень і результатів дослідження здійснено на 6-ти наукових, науково-практичних і науково-методичних конференціях, з них *5 – міжнародні*, зокрема: XIV Міжнародна наукова конференція «Мова і культура» ім. проф. Сергія

Бурого, 20–24 червня 2005 року в м. Києві (Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка); IV Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми історичної та теоретичної поетики» (жовтень 2012 р.) м. Кам'янець-Подільський; Міжнародна науково-практична конференція «Стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі», 4–7 червня 2014 року в м. Миколаєві (Чорноморський державний університет імені Петра Могили); Міжнародна науково-практична конференція «Ольвійський форум – 2015: Мовна культурна політика», 3–6 червня 2015 р. в м. Миколаєві (Чорноморський державний університет імені Петра Могили); Міжнародна науково-практична конференція «Ольвійський форум – 2016: академічні свободи, університетська автономія, наука і освіта для сталого розвитку», 9–12 червня 2016 року в м. Миколаєві (Чорноморський державний університет імені Петра Могили); *1 – всеукраїнська*: Всеукраїнська науково-методична конференція «Могилянські читання – 2015: Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти», 12–20 листопада 2015 р. в м. Миколаєві (Чорноморський державний університет імені Петра Могили).

Публікації. Проблематику, теоретичні та практичні результати дисертаційної роботи викладено у 9-ти одноосібних наукових публікаціях, серед яких 3 статті опубліковано у фахових виданнях, визначених МОН України; 2 – у закордонних наукових збірниках (Польща, Чехія); 4 – у збірниках тез доповідей за матеріалами конференцій.

Обсяг і структура роботи. Дисертаційне дослідження загальним обсягом 261 сторінок (основний текст дисертації становить 205 сторінок) складається зі вступу, чотирьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури, списку довідкової літератури, списку літератури ілюстративного матеріалу (386 позиції) та додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми та наукова новизна дослідження, формулюється мета й конкретні завдання, визначаються об'єкт, предмет і методи дослідження, окреслюється теоретичне значення та практична цінність роботи, подаються відомості про апробацію результатів, структуру й обсяг дисертації.

У **першому розділі «Метамова та її стилістика»** висвітлюються процеси появи метамови в англомовних романах-антиутопіях та передумови прояву інтересу лінгвістів до її вивчення.

У першому підрозділі **«Метамова як об'єкт мовознавчих і перекладознавчих досліджень»** визначається поняття «метамова», її

характерні ознаки. Також зазначається, що процес метамовного утворення спостерігається в теорії мовленнєвих реалізацій знаків мови на рівні стилів, жанрів, різновидів текстів у прозі, поезії, публіцистиці. Поряд із цим, ***метамова*** розглядається як *теоретична основа прагматики процесу перекладу в умовах білінгвізму*.

У другому підрозділі **«Методологічні засади дослідження»** представлені основні методологічні положення роботи, починаючи від загальнонаукових методів до суто лінгвістичних, завдяки міждисциплінарній природі перекладу.

У третьому підрозділі **«Метамова англомовних романів-антиутопій у ракурсі перекладознавства»** визначається поняття «переклад» у вузькому та широкому розумінні цього явища, поняття «художнього перекладу», а також що вважати вдалим перекладом, які стратегії та прийоми перекладач повинен використовувати для досягнення адекватності естетичного впливу художнього перекладу на читачів чи слухачів (відтворення метамови у перекладі). Для цього перекладачеві необхідно осягнути інтенції автора, авторський ідіолект і тематичну спрямованість оригіналу, а також враховувати ті літературні тенденції та теорії, які існували в момент написання художнього твору.

У четвертому підрозділі **«Жанрово-стилістичні характеристики англомовного роману-антиутопії та їх відтворення у перекладі»** визначено поняття жанру антиутопії, розглянуто загальні характерні тенденції, наявні в жанрі антиутопії першої половини XX століття в Англії, порівняно романи-антиутопії між собою та виявлено їхні спільні жанрові риси для більш повного дослідження метамови в англійських романах-антиутопіях та її відтворення у перекладах.

З'ясовані перекладацькі стратегії, необхідні при відтворенні жанрово-стилістичних характеристик романів-антиутопій. Зазначено, що важливим жанротвірним елементом не лише антиутопії, а й будь-якого художнього твору слугує його заголовок, який володіє особливою прагматикою, вміщує в собі певну художню, структурну та семантичну взаємодію, здійснює першочерговий вплив на читача, стимулюючи розуміння того, про що йдеться у творі.

Жанр антиутопії, як і будь-який інший, містить рекурентні особливості, інакше кажучи, інваріантні ознаки, які формують жанрово-стильову специфіку тексту за допомогою мовностилістичних засобів, індивідуально-авторських новоутворень – оказіональних слів, які є основою метамови творів та аналіз відтворення яких у перекладі є безпосередньою метою цього дослідження.

У другому розділі «Фонетичний і граматичний аспекти метамови англомовного роману-антиутопії та їх відтворення у перекладах» детально розглянуто особливості метамов англомовних

романів-антиутопій та шляхи відтворення їх фонетичних і граматичних особливостей у перекладі.

У першому підрозділі **«Відтворення фонетичних і граматичних особливостей метамови англомовного роману-антиутопії у перекладі»** розглянуто способи утворення оказіональних слів при створенні метамови, а саме: 1) фонетичні, представлені звуковим комплексом, фонемний склад якого несе допоміжне смислове навантаження, закладене автором; 2) лексичні, створені за допомогою з'єднання узуальних основ і афіксів згідно зі словотвірною нормою; 3) граматичні, утворення яких супроводжується порушенням граматичної норми; 4) семантичні, утворені за допомогою прирощення смислу, який з'являється в контексті; 5) оказіональні форми, утворені з порушенням семантичної узгодженості, тобто які входять до складу слова, але взяті кожне окремо, не мають спільних сем, але набувають їх у певному контексті. Визначено, що при утворенні фонетичних оказіоналізмів звуковий комплекс, створений автором, містить і передає зумовлену фонетичними значеннями звуків семантику, а при утворенні граматичних оказіоналізмів лексична семантика та граматична форма знаходяться в конфлікті, у протиставленні один до одного, неможливе в системі мови стає можливим в авторському контексті завдяки творчому розвитку лексичного значення слова.

У роботі детально проаналізовано метамову англомовних романів-антиутопій видатних англійських письменників О. Гакслі «Прекрасний новий світ» (A. Huxley "Brave New World", 1932 р.), Дж. Орвелла «1984» (G. Orwell "1984", 1948 р.) та Е. Берджесса «Механічний апельсин» (A. Burgess "Clockwork orange", 1962 р.), а також їх переклади українською, російською та німецькою мовами. Твори було проаналізовано в хронологічному порядку, згідно з тим, як вони з'являлись.

Для дослідження "Brave New World" були обрані переклади, зроблені в різний час: українською – С. Маренка «Прекрасний новий світ», російською – О. Сороки «О дивный новый мир», німецькою – Х. Херлітчшка "Schöne neue Welt".

Роман «1984» проаналізовано у двох перекладах кожною мовою: переклад українською О. Тереха та В. Шовкуна, російською В. Голишева та Д. Іванова й В. Недошивіна, німецькою – К. Вагензайля та М. Вальтера.

Для аналізу роману "Clockwork orange" були обрані переклади, які з'явились у період між 1990 та 2003 роками, щоб розглядати їх у синхронії. Це український переклад О. Буценка «Механічний апельсин» (21 розділ), з російських перекладів ми обрали тексти В. Бошняка «Заводной апельсин» (21 розділ) та Є. Синельщикова «Заводной апельсин» (скорочений варіант, 20 розділів). Незважаючи на те, що обидва переклади з'явились у той самий час, до відтворення Nadsat-

мови перекладачі підійшли творчо та кардинально різними шляхами. З німецьких перекладів були обраний для аналізу переклад В. Креге “Die Uhrwerk-Orange” (21 розділ).

У другому підрозділі **«Відтворення фонетичних і граматичних особливостей метамови “Newspeak” у перекладах»** проаналізовано утворення фонетичних та граматичних особливостей метамови та їх відтворення у перекладі. У метамові “Newspeak” 108 оказіональних слів, з яких 54 іменника, 22 дієслова, 21 прикметник і 11 прислівників.

При відтворенні граматики мови “Newspeak” у текстах перекладу німецькою мовою обидва перекладачі, завдяки схожості мов, використовували в 96% випадків кальку та в 4% функціональний аналог, і таким чином їм вдалося відтворити майже всі оказіональні граматичні форми оригіналу. Українські та російські перекладачі також використовували кальку (43% та 47% відповідно), але все ж таки в 44% та 46% випадків застосовували функціональний аналог і в 13% та 7% – вилучення слів, що спричинило зменшення кількості деяких оказіональних граматичних форм у метамові “Newspeak” у цих перекладах.

У третьому підрозділі **«Відтворення фонетичних і граматичних особливостей метамови “Nadsat” у перекладах»** проаналізовано утворення оказіоналізмів, їх фонетичні та граматичні особливості. Зазначено, що як автор, так і перекладачі іноді навмисно перекручують на письмі транскрипцію слів, стилізуючи іншомовні елементи під англійські, німецькі та російські відповідно. На фонетичному рівні всі перекладачі зберігають задум автора. Український перекладач О. Буценко, обравши російську мову, а російський Є. Синельщиков – англійську для відтворення Nadsat-слів у своїх перекладах, використали кирилицю і також зробити Nadsat-слова частково схожими на рідну мову.

У третьому розділі «Семантичний аспект метамови англомовних романів-антиутопій та його відтворення у перекладах» визначено поняття «оказіоналізм», його характерні риси, способи утворення та його відтворення у перекладах.

У першому підрозділі **«Оказіональні утворення як базові складові метамови англомовних романів-антиутопій та їх переклад»** оказіональне слово досліджується як різнопланове явище, яке, по-перше, пов’язане зі взаємодією мови й мовлення. По-друге, оказіональне слово стає важливим стилетвірним засобом у системі мови, що потрібно для створення вигаданої мови, є головною складовою метамови, яка грає важливу роль у романах-антиутопіях. Визначені основні ознаки оказіональних слів: 1) належність до мовлення; 2) творимість; 3) індивідуальна приналежність; 4) синхронно-діахронна дифузність; 5) словотвірна похідність; 6) первинна одноразовість;

7) залежність від контексту; 8) новизна лексичного значення; 9) експресивність унаслідок несподіванки виникнення; 10) номінативна факультативність. Визначені прийоми для утворення оказіоналізмів: словоскладання, конверсія, афіксація, зливання, зворотне словотворення, скорочення. Зазначено, що більшість оказіональних слів виникає за аналогією з узуальними.

У другому підрозділі **«Переклад семантичних характеристик метамови "Нового світу"»** розглянуто лексичний склад мови, яка описує структуру квазісуспільства, квазісвіту завдяки існуючим словам сучасної англійської мови, які в майбутньому набувають зовсім іншого значення, та власноруч утвореним оказіоналізмам.

Усю лексику метамови роману (217 оказіональних утворень) було поділено на ступені: перший – крупні класи слів, що відповідають «сферам представлення», другий – тематичні групи, третій – більш дрібні підгрупи, в яких лексеми об'єднуються за конкретною означальною семою: Клас I: Людина; Клас II: Культурно-розважальна сфера; Клас III: Ділова сфера; Клас IV: Побутова сфера.

Проаналізовано й визначено, що з 217 оказіональних утворень, які складають метамову «нового світу» і входять до наведеної класифікації, у перекладах німецькою, українською та російською мовами перекладачі відтворили квазіреалії за допомогою кальки в 54% випадків, транскрипції та транслітерації в 12% випадків, а також за допомогою смислового розвитку в 7%, функціонального аналога в 9%, генералізації у 8%, конкретизації в 2% та лексичного додавання у 8% випадків. Слід зазначити, що німецький перекладач вжив доместикацію у 18% випадків при відтворенні топонімів та квазітопонімів.

У третьому підрозділі **«Переклад семантичних характеристик метамови "Newspeak"»** розглянуто три групи лексикону метамови "Newspeak" за призначенням: А-лексикон – висловлення простих, вузько цільових думок, які зазвичай мають на увазі конкретні об'єкти чи фізичні дії; Б-лексикон складається зі слів, спеціально сконструйованих для вираження політичних чи етичних понять; В-лексикон є доповненням до А- та Б-лексиконів і містить лише наукові та технічні терміни, які побутують серед фахівців. Визначено способи утворення оказіоналізмів при створенні метамови "Newspeak", а саме в 71% випадків вторинна номінація, в 22% злиття слів, в 7% абревіатури.

Відповідно до вживання всі оказіональні слова розподілено на групи й підгрупи.

При відтворенні Б-лексикона перекладачі використали такі перекладацькі прийоми, як калька в 59%, функціональний аналог у 23%, смисловий розвиток у 13%, генералізація в 1%, транслітерація та транскрипція в 3%, конкретизація в 1% випадків, та відтворили контекстуальне значення оказіональних слів у 96% випадків.

У четвертому підрозділі **«Переклад семантичних характеристик метамови** “**Nadsat”»** розглянуто семантичну систему мови “Nadsat”, у якій збережений набір семантичних груп, що традиційно вирізняють у мовах різних молодіжних субкультур (у кількісному відношенні зазвичай переважають лексичні та фразеологічні одиниці, пов’язані з органами відчуття людини, особливо зі смаком і дотиком): їжа; гроші; алкоголь і наркотики; секс; люди; побутові, повсякденні ситуації; кримінальний світ; частини тіла. Проте обсяг цих груп у мові “Nadsat” відрізняється від реального сленгу. У її лексиконі переважають слова і вирази, що використовуються для позначення побутових ситуацій, повсякденних предметів і явищ.

Зазначено, що в українському перекладі 22% Nadsat-слів було втрачено за рахунок українських узуальних форм, а саме дієслів та іменників на позначення їжі та одягу. Слід зауважити, що узуальні дієслова та іменники представлені широким синонімічним рядом, до якого входять також стилістично марковані слова. Незважаючи на зменшення загальної кількості Nadsat-слів, у цілому перекладачу вдалося відтворити всі семантичні групи мови “Nadsat” на 88% завдяки кальці та транслітерації.

Німецькому перекладачеві вдалось відтворити 91% слів мови “Nadsat” шляхом транслітерації лексем, утворених Е. Берджессом, а також за допомогою власних оказіональних слів. Як і український перекладач, німецький додав до тексту німецькі сленгові слова (8%), але лайлива лексика представлена в тому обсязі, що й у тексті оригіналу.

У перекладі російського перекладача В. Бошняка відтворено 8 лексичних груп. Не були відтворені групи, пов’язані з венеричними хворобами та їжею. В. Бошняк на 26% збагатив склад мови “Nadsat” при перекладі на графічному рівні, додавши значну кількість стилістично маркованих російських слів. Особливою рисою мови “Nadsat” В. Бошняка є велика кількість синонімів, представлених майже в усіх семантичних групах. Слід зазначити, що в російських перекладах на фонетичному рівні Nadsat-слова у 87% випадків втрачають оказіональність, оскільки звучать вони як звичайні російські слова. І, нарешті, відтворення мови “Nadsat” у перекладі Є. Синельщикова включає ті самі семантичні групи, крім групи, до якої увійшли назви венеричних хвороб. У перекладі Є. Синельщикова ці групи представлені більш повно, ніж в інших перекладах, але не як відтворення оригіналу, а як власні утворення.

За походженням всі елементи мови “Nadsat” доцільно розділити на 5 груп.

Визначено, що Nadsat-слова, які належать до цих п’яти груп, відтворені у перекладі оказіональними словами в 79% випадків:

завдяки кальці (28%), транслітерації та транскрипції (26%), зворотній транскрипції (11%), смисловому розвитку (8%), фонетично-графічній трансформації (8%), функціональному аналогу (12%), генералізації (4%), конкретизації (3%). Слід зазначити, що в німецькому перекладі Nadsat-слова були відтворені в 97% випадків, в українському перекладі у 86%, а в російських у В. Бошняка у 82%, а у Є. Синельщикова в 68% випадків. У перекладі Є. Синельщиков 47% епізодів відтворює у вільному переказі, внаслідок чого оказіональні слова, утворені Е. Берджессом, вилучаються, а нові оказіоналізми, утворені перекладачем, з'являються.

У четвертому розділі «Стилістичний аспект метамови англомовних романів-антиутопій та його відтворення у перекладах» визначені стилістичні прийоми метамов та способи їх відтворення у перекладі.

У першому підрозділі **«Відтворення стилістичного аспекту метамови романів-антиутопій у перекладах»** визначені загальні стилістичні прийоми, притаманні жанру «антиутопія», а саме прийом просторово-часової локалізації, тобто художній час, віддалений від реального періоду написання твору завдяки квазітопонімам та квазіантропонімам; прийом гри, що актуалізується за допомогою антропонімів, інтертекстуальних включень, представлених у вигляді цитат, авторських фразеологізмів.

У другому підрозділі **«Відтворення стилістичних прийомів метамови «нового світу» у перекладах»** кожний прийом детально розглянуто. Прийом просторово-часової локалізації відтворено завдяки топонімам, які було розподілено на дві основні групи і чотири підгрупи. Перша група – це англійські топоніми: реальні та вигадані; друга група – іноземні топоніми: реальні та вигадані, та антропоніми, яким також притаманний прийом гри. Вони містять алюзії на відомих політичних діячів і політичні події, які відбулись наприкінці XIX – на початку XX ст. і більшість із яких пов'язана з революційними подіями початку XX ст. в Росії.

Другий стилістичний прийом – гра, актуалізація якої відбувається за допомогою антропонімів, інтертекстуальних включень, представлених у вигляді цитат, а також авторських фразеологізмів.

У цілому, перекладачам вдалося відтворити такі стилістичні прийоми, як просторово-часова локалізація та ігрова взаємодія, в повному обсязі.

У третьому підрозділі **«Відтворення стилістичних прийомів метамови "Newspeak" у перекладах»** визначені прийоми просторово-часової локалізації, відтворені завдяки топонімам, які було розподілено на дві групи: реальні топоніми та вигадані, квазітопоніми, – а також своєрідним антропонімам, утвореним за допомогою вторинної

номінації, яка надає словам протилежного значення, тобто те саме слово може мати полярні конотативні значення. Прийом гри відбувається саме завдяки антропонімам, а також на рівні абревіатур і гасел. Третій прийом – ідеологічний, виражений на рівні графонів і повторів, які слугують для вираження основних ідей партії, ідеології, гасел та для посилення впливу значимих ідей, акцентування точок емоційної напруги.

З'ясовано, що у всіх перекладах такі стилістичні прийоми, як просторово-часова локалізація, ігровий та ідеологічний прийоми, були відтворені у 83% випадків завдяки кальці, в 12% – транскрипції та транслітерації, в 3% – функціональному аналогу і в 2% випадків таким прийомам, як лексичне додавання, смисловий розвиток і доместикація.

У четвертому підрозділі **«Відтворення стилістичних прийомів метамови "Nadsat" у перекладах»** проаналізовано стилістичний прийом просторово-часової локалізації, що актуалізується в комбінації з ігровим прийомом – через алюзію, на рівні топонімів. Прийом «гри» реалізовано також завдяки грі слів. Третій прийом – регуляція дистанції між героєм і читачем, тобто автор створює водночас ефект «очуження» та ефект «довірливої атмосфери».

Визначено, що метамова "Nadsat" дійсно викликає певні труднощі при відтворенні у перекладі з погляду як зовнішньої форми, експліцитної, так і внутрішньої – імпліцитної, особливо це стосується перекладу російською, а також українською мовами.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової проблеми відтворювання всіх особливостей метамови у перекладі, що полягає у розробці комплексного міждисциплінарного підходу до відтворення епічної метамови через систему оказіональних утворень у перекладі, а також у докладному описі та систематизації стратегій і тактик відтворення метамови романів-антиутопій у перекладі в англо-українському, англо-російському та англо-німецькому напрямках.

У ході дослідження були визначені та розмежовані такі поняття, як «метамова» та «оказіоналізм», у рамках перекладознавчого аналізу. Поняття «метамова» відпрацьоване й детально описане багатьма дослідниками, воно активно функціонує як у зарубіжному, так і у вітчизняному мовознавстві та перекладознавстві, процес метамовного утворення спостерігається в теорії мовленнєвих реалізацій знаків мови на рівні стилів, жанрів, різновидів текстів у прозі, поезії, публіцистиці. У сучасній лінгвістиці об'єктом дослідження стає «метамова» певного

жанру в процесах взаємодії – інтерференції та конвергенції – мов, що реалізується в результаті двомовності, яка сприяє подальшому дослідженню прагматики метамовної сутності перекладу англійського роману-антиутопії. У процесі перекладу комунікативна сутність мовного тезауруса особливо сприймається на рівні метамовної аспектності білінгвізму. Специфічна прагматика процесу перекладу містить широкі можливості відношень у семантичному й лексичному плані на семіотичному рівні. Базовою складовою метамови романів-антиутопій є оказіоналізми, тобто авторські новоутворення, які відіграють у творах більше емоційно-експресивну роль, ніж номінативну. Для встановлення оказіонального значення важливо враховувати контекст, а також внутрішню форму слова та фонові знання. Основними ознаками оказіоналізмів є: 1) належність до мовлення; 2) творимість; 3) індивідуальна приналежність; 4) синхронно-діахронна дифузність; 5) словотвірна похідність; 6) первинна одноразовість; 7) залежність від контексту; 8) новизна лексичного значення; 9) експресивність унаслідок несподіванки виникнення; 10) номінативна факультативність.

Розроблено комплексний міждисциплінарний підхід до відтворення метамови в перекладі, який дозволяє залучити до аналізу жанрової специфіки антиутопії методологічні апарати лінгвістичної, культурологічної та літературознавчої парадигм. Була акцентована увага передусім на особистостях автора та перекладача, визначена перекладацька роль, яка є міжмовним та міжкультурним посередництвом. Ці парадигми сприяли проведенню всебічного аналізу жанрової та стилістичної специфіки антиутопії у перекладознавчо-культурологічному вимірі.

Зіставлено й порівняно систему оказіональних утворень оригіналу та перекладу з огляду на збереження стилістичного балансу. Метамова англомовних романів-антиутопій була описана як єдина цілісна система оказіональних утворень, як процес інтерпретації тексту. Було визначено, що нові словоформи утворюються різними шляхами, іноді ці шляхи переплітаються, але, тим не менше, можна виокремити основні прийоми їхнього утворення: словоскладання, конверсія, афіксація, злиття, зворотне словотворення, скорочення. При відтворенні оказіональних слів метамов «нового світу», “Newspeak” та “Nadsat” у перекладі українські, російські та німецькі перекладачі використовують такі перекладацькі прийоми, як транслітерація та транскрипція, зворотна транслітерація, калька, функціональний аналог, смисловий розвиток, вилучення, генералізація, конкретизація, а також фонетично-графічні трансформації.

Визначено поняття мовного спектру, що сприяє оптимізації вибору стратегій і тактик відтворення метамови в перекладі. Щодо

перекладацьких стратегій, то повноцінний художній переклад передбачає певну неточність, варіативність, а не буквальне відтворення, оскільки пріоритетним для перекладача є розуміння тексту, глибоке осягнення його змісту, його метамови. Оскільки художній текст є полі-функціональним і для зображення дійсності використовуються різні художні прийоми, які найбільш точно відтворюють бажаний емоційний ефект (поетизацію реалій, гіперболізацію, метафоричну образність, каламбури, оказіоналізми тощо), то для досягнення адекватності естетичного впливу художнього перекладу твору на читачів чи слухачів перекладачеві необхідно осягнути інтенції автора, авторський ідіолект і тематичну спрямованість оригіналу. Також перекладач повинен враховувати ті літературні тенденції та теорії, які існували в момент написання художнього твору. Всі ці прийоми є невід'ємною частиною метамови художнього тексту, яку формує письменник відповідно до жанру (поезія, епос, балада, казка, фентезі, наукова фантастика, утопія, антиутопія і т. ін.) та власних мистецьких інтенцій. Обраний для аналізу перекладацьких стратегій жанр антиутопії містить рекурентні особливості, інакше кажучи, інваріантні ознаки, які формують жанрово-стильову специфіку тексту за допомогою характерних мовностилістичних засобів.

Досліджено перекладацькі труднощі відтворення оказіоналізмів як прояву метамови в романах-антиутопіях на фонетико-граматичному семантичному та стилістичному рівнях. Незважаючи на те, що автори утворили метамови різними способами, є багато спільного в граматиці, семантиці та стилістиці цих мов, що дозволяє виробити загальні тактики для їх відтворення в перекладах німецькою, українською та російською мовами. Так, Дж. Орвелл та Е. Берджесс вживають граматичні трансформації, які призводять до того, що одне слово може бути використане і як іменник, і як дієслово. Також у метамові цих романів скасовані етимологічні закони. Надмірна нормативність мов робить їх шаблонними. У них не існує жодних винятків. Все зведено до загального правила. Але присутня антонімічність, посилення значень завдяки оказіональній префіксації, за допомогою якої було утворено зі звичайних слів оказіональні. Графічно-фонетичні форми, утворені Е. Берджессом, – це транскодування російських немаркованих слів. При відтворенні фонетичного та граматичного аспекту метамов "Newspeak" та "Nadsat" німецькому перекладачу вдалося відтворити оказіональність у 91% випадків завдяки схожості мов та таким перекладацьким прийомам, як калька (100%). В українських перекладах оказіональність на граматичному та фонетичному рівнях була відтворена лише в 34% випадків завдяки кальці (56%) та транскрипції й транслітерації (44%). У російських перекладах

метамовний граматичний і фонетичний аспекти були відтворені в 27% випадків завдяки кальці (65%) та транскрипції й транслітерації (35%).

На семантичному рівні оказіональні утворення романів-антиутопій було поділено на ступені: перший – крупні класи слів, що відповідають «сферам представлення», другий – тематичні групи, третій – більш дрібні підгрупи, в яких лексеми об'єднуються за конкретною означальною семою.

При відтворенні семантичних характеристик метамов у німецькому перекладі були використані такі перекладацькі прийоми, як калька (80%), транскрипція та транслітерація (11%), функціональний аналог (4%), смисловий розвиток (2%), генералізація (1%), конкретизація (1%), лексичне додавання (1%). Метамова романів-антиутопій була відтворена на 97%. Також німецькі перекладачі в 17% випадків використали доместикацію.

В українських перекладах при відтворенні семантичного аспекту метамов романів-антиутопій були використані такі перекладацькі прийоми, як калька (26%), транскрипція та транслітерація (21%), функціональний аналог (24%), смисловий розвиток (13%), генералізація (5%), конкретизація (3%), лексичне додавання (8%). Метамова романів-антиутопій була відтворена на 77%.

У російських перекладах при відтворенні семантичного аспекту метамов романів-антиутопій були використані такі перекладацькі прийоми, як калька (17%), транскрипція та транслітерація (13%), зворотна транслітерація (5%), функціональний аналог (14%), смисловий розвиток (27%), генералізація (7%), конкретизація (5%), лексичне додавання (12%). Метамова романів-антиутопій була відтворена на 69%.

На стилістичному рівні авторами були використали такі прийоми, як «просторово-часова локалізація», завдяки топонімам, квазітопонімам та квазіантропонімам, які присутні і в другому прийомі, «гра». Прийом «гри» відтворюється також за допомогою фразеологізмів, які зазнали авторських трансформацій. У метамові "Newspeak" також присутній прийом «ідеологізації», який відтворено завдяки гаслам, абревіатурам, а в метамові "Nadsat" – прийом «регуляції дистанції між героєм і читачем», який проявляється у звертанні головного героя до читача.

При відтворенні в перекладах метамови «нового світу» та метамови "Newspeak" усім перекладачам вдалося зберегти основні стилістичні прийоми цих метамов. При відтворенні метамови "Nadsat" – тільки прийом «просторово-часової локалізації» був відтворений усіма перекладачами, прийом гри та прийом «регуляції дистанції між героєм і читачем» відтворені частково.

У німецьких перекладах метамова була відтворена на 88% на стилістичному рівні завдяки кальці (54%), транслітерації та транскрипції (29%), функціональному аналогу (7%), смисловому розвитку (9%), генералізації та конкретизації (1%). Також завдяки доместикації події з Англії були перенесені до Німеччини.

В українських перекладах метамова була відтворена на 74% на стилістичному рівні завдяки кальці (37%), транслітерації та транскрипції (22%), функціональному аналогу (13%), смисловому розвитку (19%), генералізації (6%) та конкретизації (3%).

У російських перекладах метамова була відтворена на 65% на стилістичному рівні завдяки кальці (37%), транслітерації та транскрипції (27%), зворотної транслітерації та транскрипції (13%), функціональному аналогу (10%), смисловому розвитку (9%), генералізації (3%) та конкретизації (1%).

Визначено, систематизовано та порівняно стратегії й тактики перекладу, які застосовувались в англо-українському, англо-російському та англо-німецькому перекладах для адекватного відтворення метамови романів-антиутопій. Так, в англо-українському перекладі метамови романів-антиутопій були відтворені на 62% завдяки кальці (43%), транскрипції та транслітерації (29%), функціональному аналогу (9%) та смисловому розвитку (8%), генералізації (4%), конкретизації (2%), лексичному додаванню (5%). В англо-російському перекладі метамови романів-антиутопій були відтворені на 54% завдяки кальці (40%), транскрипції та транслітерації (25%), функціональному аналогу (10%) та смисловому розвитку (14%), генералізації (2%), конкретизації (2%), лексичному додаванню (7%). В англо-німецькому перекладі метамови романів-антиутопій були відтворені на 92% завдяки кальці (77%), транскрипції та транслітерації (12%), функціональному аналогу (4%) та смисловому розвитку (4%), генералізації (1%), конкретизації (1%), лексичному додаванню (1%).

Комплексний порівняльний аналіз оригіналу та перекладу метамов романів-антиутопій “Brave New World” («Прекрасний новий світ») О. Гакслі, “1984” Дж. Орвелла, “Clockwork orange” («Механічний апельсин») Е. Берджесса дозволив розробити алгоритм роботи з англомовними романами-антиутопіями, а також дослідити стратегії та тактики для адекватного відтворення метамови в перекладі, визначити найбільш продуктивні перекладацькі прийоми. Це дасть змогу уникнути типових помилок і недоліків при відтворенні метамови у перекладах творів, на які неодноразово зверталася увага перекладознавців.

Подальші перспективи вбачаємо у розширенні об’єкта дослідження (переклади англомовних романів-антиутопій та романів-антиутопій у художній літературі інших країн), а також в уточненні особливостей метамови як лінгвістичної категорії.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації, у фахових виданнях України:

1. Сосніна Т. В. Особливості перекладу метамовних елементів художнього твору (на матеріалі твору Ентоні Берджеса «Механічний апельсин»). *Мова і культура* : науковий щорічний журнал. Київ : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2005. Вип. 8. Т. ІІІ. Ч. 2. Лінгвокультурологічна інтерпретація тексту. Теорія і практика перекладу. С. 375–379.
2. Сосніна Т. В. Особливості відтворення стилістично маркованої оказіональної номінації в перекладі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія*. Київ : Видавничо-поліграфичний центр «Київський університет», 2007. Вип. 41. С. 44–47.
3. Сосніна Т. В. Способи відтворення квазіреалій у перекладі роману Дж. Оруела «1984». *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка* : *Філологічні науки.* Випуск 30. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2012. С. 308–312.

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації, у зарубіжних спеціалізованих виданнях:

4. Сосніна Т. В. Стилистика мета-фразеологизмов в романе Олдоса Хаксли «О дивный новый мир» и ее воспроизведение в переводе. *Praha Publishig house, Education and Science, Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum*. 2019. № 5 (57). P. 15–20.
5. Сосніна Т. В. Фонетичні особливості метамови «Nadsat» у романі Е. Берджесса «Механічний апельсин» та їх відтворення у перекладі. *Przemysl Nauka i studia*. 2019. № 7 (196). S. 17–23.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

6. Сосніна Т. В. Особливості відтворення власних імен у перекладах (на матеріалі роману-антиутопії "Brave new world" A. Huxley). *Ольвійський форум – 2014 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі* : тези. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. С. 172–174.
7. Сосніна Т. В. Відтворення квазітопонімів у перекладі (на матеріалі роману-антиутопії О. Гакслі "Brave New World"). *Ольвійський форум – 2015 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі* : тези. Т. 3. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2014. С. 87–89.

8. Сосніна Т. В. Шляхи відтворення фонетичних та граматичних особливостей мови «Newspeak» у перекладах. *«Могилянські читання – 2015 : досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний, національний та регіональний аспекти* : збірник тез. Т. 6. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. С. 71–74.

9. Сосніна Т. В. Відтворення функції просторово-часової локалізації в метамові роману-антиутопії «Прекрасний новий світ» О. Гакслі в перекладах. *Ольвійський форум – 2016 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі* : тези. Т. 2. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. С. 78–80.

АНОТАЦІЯ

Сосніна Т. В. Метамовні особливості англомовного роману-антиутопії та відтворення їх у перекладі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.16 – перекладознавство. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» МОН України. – Одеса, 2019.

У дисертаційній роботі узагальнено напрацювання вітчизняних і зарубіжних учених щодо метамови в цілому та метамови англомовного роману-антиутопії зокрема. Визначено та досліджено основні характеристики метамови жанру антиутопії. Розглянуто проблему дослідження метамови роману-антиутопії, зокрема оказіональні утворення. Досліджено проблему збереження метамови оригіналу в перекладі.

Систематизовано оказіональні утворення за їх вживанням у метамові романів-антиутопій, виділено основні групи та способи утворення оказіоналізмів в оригіналі та перекладах. Під час порівняльного аналізу оказіоналізмів оригіналу та їх українських, російських і німецьких перекладів виявлено способи відтворення фонетичного, граматичного, семантичного та стилістичного аспектів і перекладацьких стратегій щодо відтворення метамови англомовних романів-антиутопій.

Здійснено аналіз перекладацьких труднощів у світлі категорій перекладності / неперекладності. Під час зіставлення перекладацьких стратегій щодо відтворення метамови англомовних романів-антиутопій доходимо висновку про індивідуальний стиль кожного перекладача та визначаємо найбільш продуктивні перекладацькі прийоми у відтворенні метамови, зокрема оказіональних утворень.

Ключові слова: метамова, оказіоналізм, антиутопія, перекладацькі прийоми, калька, транскрипція, транслітерація, функціональний аналог, доместикація, семантика, стилістика.

АННОТАЦИЯ

Соснина Т. В. Метаязыковые особенности англоязычного романа-антиутопии и их воспроизведение в переводе. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.16 – переводоведение. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского» МОН Украины. – Одесса, 2019.

Диссертация посвящена лингвопереводческому исследованию метаязыка в англоязычных романах жанра антиутопии и его воспроизведению в украинском, русском и немецком переводах.

В диссертационной работе исследуются понятия «метаязык», «окказионализм», «антиутопия», «квазиреалия». Обобщены наработки отечественных и зарубежных ученых, посвященные метаязыку в целом и метаязыку англоязычного романа-антиутопии в частности. Определены и исследованы основные характеристики окказиональных образований в романе-антиутопии и способы их образования. Исследована проблема сохранения метаязыка оригинала в переводе. Определены жанровые и стилистические характеристики англоязычных романов-антиутопий и стратегии их воспроизведения в переводе.

Систематизированы окказиональные образования в соответствии с их употреблением в метаязыке англоязычных романов-антиутопий, выделены основные группы и способы образования в оригинале и переводе.

В ходе сравнительного анализа окказионализмов оригинала и их украинских, русских и немецких переводов детально рассмотрены фонетические и грамматические особенности метаязыков в англоязычных романах-антиутопиях и пути их воспроизведения в переводах. Исследован семантический аспект метаязыков в романах-антиутопиях, который представлен квазиреалиями. Определены и сопоставлены семантические группы метаязыков в романах-антиутопиях и способы их воспроизведения в переводах. Определены и систематизированы общие стилистические приемы, характерные для жанра «антиутопия», а именно: пространственно-временной локализации, представленной топонимами и квазитопонимами, антропонимами и квазиантропонимами; прием игры, представленный антропонимами, в виде аллюзий на исторических деятелей, и игры слов, интертекстуальными вставками, такими как цитаты и авторские фразеологизмы; идеологический прием представлен на уровне графонов, повторов, лозунгов; а также прием регуляции дистанции между главным героем и читателем, выраженный эффектом «очуждения» и эффектом «доверительной атмосферы».

Проведен анализ переводческих трудностей в свете категорий переводимости / непереводимости. В ходе сопоставления переводческих

стратегий касательно воспроизведения метаязыка англоязычных романов-антиутопий сделан вывод про индивидуальный стиль каждого переводчика и определены наиболее продуктивные переводческие приемы при воспроизведении метаязыка, в частности окказиональных образований.

Ключевые слова: метаязык, окказионализм, антиутопия, переводческий прием, калька, транскрипция, транслитерация, функциональный аналог, доместикация, семантика, стилистика.

SUMMARY

Sosnina T.V. Metalanguage Specificities of the English Dystopian Novel and Their Rendering in Translation. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology. Speciality 10.02.16 – Translation Studies. – The State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky" of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Odesa, 2019.

The thesis summarizes the research works of Ukrainian and foreign scholars on a metalanguage in general and the metalanguage of the English dystopian novel in particular. The basic peculiarities of the metalanguage of the dystopia have been specificated and studied. The problems of studying the metalanguage in the dystopian novel and, especially, the occasional formations are analyzed. Another problem studied in the research is preserving the metalanguage of the original text in translation.

The occasional formations have been systematized by their use in the metalanguage of the dystopian novels; the main groups and ways of formation of the occasionalisms in the original and translated texts have been identified. The ways of rendering phonetic, grammatical, semantic and stylistic aspects and translation strategies for reproduction of metalanguage of the English dystopian novels were defined while making the comparative analysis of the occasional words in the original texts and their Ukrainian, Russian and German translations.

The translation difficulties in the framework of the categories of translatability/non-translatability are analyzed. The comparative analysis of translation strategies for rendering the metalanguage of English dystopian novels was performed taking the individual style of each translator into consideration and determined by the most productive translation techniques in reproduction of the metalanguage and, especially, the occasional formations.

Key words: metalanguage, occasional formations, dystopian novel, translation techniques, loan translation, transcription, transliteration, functional analogue, domestication, semantics, stylistics.

Підп. до друку 03.09.2019.
Формат 60x84$^{1}/_{16}$. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 пр. Зам. № 5824.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2018.